

Státní okresní archiv Klatovy

Cech pekařů a perníkářů Klatovy

1590–1846

Inventář

EL NAD č.: 2128

AP č.: 607

Eva Havlovičová

Klatovy 2016

OBSAH

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6

Přílohy:

Seznam použitých zkratk	7
-------------------------	---

Inventární seznam	8
--------------------------	----------

I. Vývoj původce archiválií

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel. Od 14. století začaly vznikat cechy, jejichž vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečeti, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada mílového práva (na míli od města (cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a cechovní přímus (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád s účinností od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

První zmínka o pekařích a perníkářích v Klatovech pochází z dochovaných městských knih. V roce 1356 žil v Klatovech pekař Pezold, roku 1414 Saydeř pekař, v roce 1492 pekař Vít, který byl zároveň městským konšelem. Z perníkářů to byl např. v roce 1545 Václav

perníkář, v roce 1565 Jan Mléčko perníkář a v roce 1572 Regina Chuchlová, perníkářka. První zmínka o cechu pochází z roku 1561, kdy si na pekařské mistry stěžovali městské radě pekaři z Přeštic. První dochované artikule, ale pocházejí až z roku 1590, kdy cech získal svá první privilegia. K jejich obnovení došlo v roce 1695 a k drobné úpravě pak v roce 1716. Tímto dodatkem byl upraven počet mistrů na 12 pekařů a 2 perníkáře. Dodatek dále upravoval podmínky vandru, tovaryš měl povinnost vandrovat 3 roky, ale mistrovský syn jen dva roky.

Podle Berní ruly bylo v Klatovech 8 pekařů a 2 perníkáři. Z Tereziánského katastru je dále zřejmé, že v Klatovech přibyli 2 mistři perníkáři. Z rozdělení prodejních stánků během svátků v roce 1682 máme údaj o 20 mistrech, ale nejsou zde rozlišeni pekaři a perníkáři.

Pekaři zpracovávali mouku, což byl produkt řemesla mlynářského. Mouka spolu s vodou a kváskem byla zadělána na těsto, ze kterého se pekli chléb. Kvalita a hmotnost chleba byly častým důvodem k třenicím ve městech. I u pekařů docházelo ke specializacím, pekly se housky, preclíky, rohlíky, calty, vdolky, mazance a koláče. Existovali koláčníci, mazanečníci, konfektáři (pekli zákusky a sladkosti, často s přidáním medu), oplatečníci. Perníkáři zpracovávali těsto doplněné medem a kořením (koriandr, zázvor, anýz). Perník měl rozličné podoby a tvary (zvířata, postavy, pouťová srdce). Perníkáři se svými produkty většinou objížděli trhy, jarmarky a poutě.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

K předání cechovních archiválií města Klatov z Archivu města Plzně do Okresního archivu v Klatovech došlo 3. července 1972 pod č. př. 152/1972. Předávací protokol se dochoval, ale bohužel v něm nejsou předávané archiválie rozepsány. K dalšímu předání došlo 18. července 1972 pod č. př. 164/1972, kdy byly do Okresního archivu v Klatovech předány Státním archivem v Plzni dvě listiny z let 1583 a 1683. Cechovní materiály byly původně součástí městského archivu Klatovy, jež byl organizován jako samostatné oddělení Vlastivědného muzea Dr. Hostaše. Po jejich předání do okresního archivu byly archiválie až do roku 2013 evidovány jako jeden AF Čechy Klatovy, EL NAD 1454.

Žádné další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci daného archivního fondu se ve Státním okresním archivu Klatovy nenacházejí.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Dochované archiválie zachycují časové období 1590–1846. Nejstarší archiválií jsou cechovní artikule (1590) a nejmladší záznamy nalezneme v knize příjmů a výdajů (1846).

Archiválie jsou psány v češtině i v němčině, jedná se o 3 listiny do roku 1850, 5 úředních knih a 1 karton. Čitelnost je dobrá, po fyzické stránce jsou archiválie poškozeny prachem. Úplnost fondu je torzovitá. Při inventarizaci nebyla provedena vnitřní skartace. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,23 bm. Tvoří jej 11 inventárních čísel.

Cechovní archiválie v letech 1946–1957, ještě jako součást městského archivu, byly zběžně uspořádány ředitelem klatovského gymnázia Václavem Petersem, který měl nad městským archivem dohled. K dalšímu uspořádání pak došlo po předání do okresního archivu archivářkou Věrou Holou v roce 1972, kdy byl cechovní materiál oddělen od písemností živnostenských spolků.

Původní AF Čechy Klatovy, EL NAD 1454, kde byly zařazeny všechny klatovské cechy, byl přejmenován na AF Cech barvířů Klatovy a vnitřními změnami z něho bylo dále vyčleněno 18 samostatných archivních fondů. AF Cech pekařů a perníkářů Klatovy, EL NAD 2128, vznikl vnitřní změnou č. 8/1454 z 22. dubna 2013, čj. SOAP/040-0307/2013.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

V dochovaných artikulech (inv. č. 1, 2) jsou popsána pravidla pro příjem a učení učedníků a tovaryšů, pravidla pro prodej zboží na trzích a jarmarcích, ale také pokuty a tresty, které by následovaly po porušení těchto pravidel a při prohřešcích proti slušným mravům.

Cechovní kniha (inv. č. 4) sloužila pro zápisy o přijetí nových mistrů, o zaplacených poplatcích (jednalo se o 10 liber vosku, 5 kop míšenských a svačinu pro cechmistry), o prohřešcích proti artikulím, včetně výše pokuty a způsobu jejího uhrazení, které ve většině případů probíhalo formou 2 až 3 splátek.

Cechovní protokoly (inv. č. 5) nám přibližují průběh cechovní schůze. Při těchto shromážděních byly řešeny otázky přijetí nových mistrů, nových učedníků a tovaryšů do učení a jejich zkoušky, stav pokladny, vybírání poplatků a pokut, situace ve městě a celkový stav řemesla a obchodu. Také případné nespokojenosti členů cechu a došlá nařízení, vyhlášky apod. z nadřízených organizací. Bylo zde také rozhodováno o pomoci zchudlým členům nebo vdovám, o účasti na pohřbech nebo různých slavnostech.

Výkazy příjmů – za vyučenou a složení mistrovských zkoušek a výdajů – platba inspektorovi, za poštu, vypracování účetní zprávy a běžné provozní výdaje (inv. č. 7), nás seznamují s ekonomickým chodem cechu. Lze v nich také zjistit jména a počet členů cechu v průběhu let.

Cechovní artikule (inv. č. 9) jsou pravděpodobně jen pracovním konceptem, v němž měly být zohledněny změny spojené s vydáním generálních cechovních artikulí v roce 1739.

Na výučních listech se dochoval otisk cechovního pečtidla. Je zde královská koruna pod ní štít, po stranách dvě housky a calta, pod štítem je pak preclík. Opis je oddělen perlovcem a vavřínovým věncem: PECZET . CECHU . PEKARZSKEHO . A PERNIKARSKEHO . MĚSTA . KLATOW.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivního fondu spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2016 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová.

Klatovy 7. 4. 2016

.....
Eva Havlovičová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

ČADKOVÁ, Iva, ZAHRADNÍKOVÁ, Magda. *Berní rula. Svazek 25, Kraj Plzeňský. Díl III.* Praha : Státní ústřední archiv, 2003.

CHALUPA, Aleš, LIŠKOVÁ, Marie, NUHLÍČEK, Josef, RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2.*, Praha : Archivní správa Ministerstva vnitra, 1966.

Literatura

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost.* Praha : Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

SÝKOROVÁ, Lenka a kolektiv autorů. *Klatovy.* Praha : Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-018-0.

VANČURA, Jindřich. *Dějiny někdejšího královského města Klatov, 2. část 1. dílu.* Klatovy : 1928–1929.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století.* Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620).* Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

VOLF, Miloslav. *Popis městských archivů v Čechách.* Praha : Zemský národní výbor, 1947.

Věstník městského musea v Klatovech 1882–1908. Klatovy : Správa musejní 1909.

Seznam použitých zkratk

AF	archivní fond
AP	archivní pomůcka
čj.	číslo jednací
č. př.	číslo přírůstkové
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
ev. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
kar	karton
lio	listina do roku 1850
ř. z.	říšský zákoník
sign.	signatura
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
SOkA	státní okresní archiv
ukn	úřední kniha

INVENTÁRNÍ SEZNAM

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
I. Listiny			
1	<p>1590, leden 20., Praha Starší cechmístři a mistři řemesla pekařského a perníkářského Starého Města pražského propůjčují své artikule cechu pekařů a perníkářů v Klatovech.</p> <p>Originál pergamen, 36,7 x 29 cm, česky, pečeť chybí, jsou zde jen patrné dírky k jejímu zavěšení</p>		lio1
2	<p>1703, červenec 24., Praha Jan Václav Obytecký z Obytce, královský podkomoří, na žádost magistrátu města Klatov opětovně schvaluje a potvrzuje artikule cechu pekařů a perníkářů v Klatovech, které cech získal od magistrátu 27. června 1695.</p> <p>Originál artikulí z roku 1695 s doplněným potvrzením z roku 1703.</p> <p>Originál, formát knihy, vazba lepenková svázaná dvěma zelenými stuhami, 27 x 33,8 cm, česky, přivěšená městská pečeť na žlutočervené kroucené šňůrce v mosazném pouzdře bez víčka</p>		lio2
3	<p>1716, říjen 1., Klatovy Rychtář, purkmistr a rada města Klatov udělují cechu pekařů a perníkářů v Klatovech dodatek k již schváleným artikulím.</p> <p>Originál, formát knihy, vazba lepenková, 21,1 x 32,4 cm, česky, přitištěná pečeť pod papírovým krytem vydavatele</p>		lio3
II. Úřední knihy			
4	<p>Cechovní kniha</p> <p>Česky, 10,9 x 33,3 cm, vazba papírová, poškozená prachem</p>	1606–1661	ukn1

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
5	<p>Kniha cechovních protokolů <i>Protokoll über die vorkommende gegenstände der klattauer Beckenzunft</i></p> <p>Německy, 22,6 x 35,1 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy, zbytky šňůrek ke svázání, poškozená prachem</p>	1788–1836	ukn2
6	<p>Registra pro příjem a vydání</p> <p>Česky, 16,4 x 33,1 cm, vazba papírová, poškozená prachem</p>	1725–1846	ukn3
7	<p>Kniha příjmů a výdajů <i>Protokoll über die eingetragene Rechnungen der klattauer Beckenzunft</i></p> <p>Německy, 20,8 x 34 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy, zbytky šňůrek ke svázání, poškozená prachem</p>	1787–1836	ukn4
8	<p>Hmotnostní tabulky pro výrobu housek a chleba <i>Tar = Scala für Semmel und Brotgebäck dann Griess, Mehl, Klenen, Brein, Kraupen und Küchenspeiss</i></p> <p>Německy, 26,2 x 39,6 cm, vazba lepenková, poškozená prachem, tisk</p> <p>III. Spisy</p>	1805	ukn5
9	Cechovní artikule	[1739]	kar1
10	Rozdělení jednotlivých stánků mezi mistry pekaři na rynku během Vánoc a Hodu božího	1682	kar1
11	Výuční listy	1776–1812	kar1

Název archivní pomůcky:	Cech pekařů a perníkářů Klatovy
Značka archivního fondu:	CPP Klatovy
Časové rozmezí:	1590–1846
Počet evidenčních jednotek:	9 (3 listiny do roku 1850, 5 úředních knih, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	11
Rozsah v bm:	0,23
Stav ke dni:	7. 4. 2016
Zpracovatel archivního fondu:	Eva Havlovičová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Eva Havlovičová
Počet stran:	11
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Pavel Havlovič

dne 7. 4. 2016- čj. SOAP/040-0449/2016